

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА БАТЬКІВ ЯК СКЛАДОВА НАУКИ ПРО СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури, у статті розглянуто сутність понять: «педагогічна освіта батьків», «виховання батьків», «сімейне виховання». Установлено зміст поняття «педагогічна освіта батьків» – це процес і результат засвоєння батьками певної сукупності знань з психології, педагогіки, етнопедагогіки, фізіології дитини, педіатрії тощо, а також засвоєння нормативно-правових та економічних основ функціонування сім'ї, вироблення відповідних умінь і навичок з виховання дітей. Установлено, що педагогічна освіта завжди необхідна; загальна мета педагогічної освіти – підвищення рівня педагогічної культури батьків. Проаналізовано зміст і сферу вживання терміна «виховання батьків».

Ключові слова: сім'я, педагогічна освіта батьків, виховання батьків, сімейне виховання.

В сучасних умовах реформування освіти в Україні педагогічна освіта батьків стає все більш актуальною, оскільки зумовлена новими суспільними вимогами до виховання дітей різними соціальними інститутами, зокрема і сім'єю. Необхідність формування ціннісних орієнтацій дітей і молоді в умовах соціокультурних і державотворчих трансформацій в країні і світі; недостатнє знання впливу наукових досягнень комп'ютерних та комунікаційних технологій на інтелектуальний і фізичний розвиток дитини; підвищення рівня культури спілкування батьків і дітей; сучасний стан довкілля; екологічна безпека тощо визначають зміст, форми і методи виховання батьків.

Проблема педагогічної освіти в педагогічній науці не нова. У різні історичні періоди розвитку людства науковці з різноманітних галузей знань підкреслювали необхідність відповідної педагогічної підготовки батьків до виховання дітей у сім'ї. Так, ще з глибокої давнини дійшли до нас «Повчання» Володимира Мономаха, «Уроки про виховання дітей», «Про виховання чад» та інші, в яких ідея батьківського виховання відіграє значну роль. Пізніше до цієї проблеми звертались П. Каптерев, П. Лєсафт, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо та ін. У ХХ столітті науковий інтерес до проблеми педагогічної освіти батьків і значення її для розв'язання сімейного виховання посилювався в 20-30 рр. (Н. Крупська, А. Макаренко та інші). У 50-х рр. ці питання ґрунтовно розглядалися в педагогіці новаторства, в авторських педагогічних концепціях науковців (О. Захаренко, Б. і О. Нікітіни, В. Сухомлинський та ін.).

Сьогодні відсутня єдина стала система поглядів на проблему педагогічної підготовки батьків на виховання дітей та шляхи її розв'язання, як немає і єдиного визначення поняття «педагогічна освіта батьків». Досить часто поряд із поняттям «педагогічна освіта батьків» у науково-педагогічній літературі вживаються «педагогічна просвіта батьків» та «педагогічна культура батьків». Зауважимо, що ці визначення не тотожні і мають різне змістовне значення.

Мета статті – розглянути сутність понять «педагогічна освіта батьків», «виховання батьків», «сімейне виховання».

Сучасна дослідниця проблем сімейного виховання другої половини ХІХ століття І. Дубінець визначила, що зміст педагогічної просвіти батьків складали:

а) теоретико-практичні знання суто педагогічного характеру (мета, завдання, форми, методи, чинники і умови здійснення морального, розумового, фізичного, естетичного виховання дітей в умовах сім'ї);

б) відомості з психології як необхідна база педагогічної просвіти батьків про психічні процеси, що зумовлюють духовне зростання особистості, її розумовий і фізичний розвиток, особливості і труднощі у вихованні обдарованих дітей, взаємозв'язок спадковості і виховання тощо;

* © Єсьман І.В.

в) певне коло знань з анатомії і фізіології дитини, які надавали батькам змогу більш глибоко усвідомлювати сутність і взаємозв'язок фізичного, розумового та морального виховання дитини, уявляти особливості раннього розумового розвитку дитини, недоцільність її розумового перевантаження, зважено робити вибір методів покарання і заохочення тощо [1, с. 13].

С. Борисюк визначає «педагогічну культуру батьків» як складову частину загальної культури, в якій втілено накопичений людством досвід виховання дітей у сім'ї. «Педагогічна культура батьків» – складне інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може виявлятися в комплексі або в прояві окремих її складових. Основними параметрами педагогічної культури батьків є моральна, мовленнєва, комунікативна, дидактична, фізична, естетична, екологічна, економічна і правова культура, культура мислення, культура праці та культура поведінки. Педагогічна культура батьків є основою власне педагогічної діяльності батька і матері, допомагає їм уникнути традиційних помилок у сімейному вихованні, знаходити правильні рішення в нестандартних ситуаціях [5].

В умовах сьогодення рівень педагогічної культури основної маси батьків недостатньо високий, що негативно позначається на результатах їх виховної діяльності та проявляється у низькому рівні вихованості багатьох дітей, що зумовлений різними соціальними чинниками.

На підвищення педагогічної культури батьків насамперед впливає озброєння їх необхідними знаннями. Сучасні сім'ї відчують необхідність у знаннях про цілі, засоби й методи виховання дітей, а нерідко – у корекції і компенсації розвитку дитини. Таким чином, у зміст психолого-педагогічної підготовки батьків включаються знання з багатьох людинознавчих наук, які сприяють підвищенню ефективності виховання дітей у сім'ї.

Сьогодні батьки із задоволенням відвідують тренінги, які сприяють підвищенню рівня їх психолого-педагогічних знань.

Безумовно, підготовка батьків, населення України до виховної діяльності включає кілька взаємозалежних рівнів. Аналіз програм підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, планів роботи шкіл та класних керівників, спрямованих на підвищення педагогічної культури сім'ї, дає підставу говорити про два основні типи таких програм – програми виховання батьків, програми педагогічної освіти батьків.

Розгляд цих програм дозволяє стверджувати, що в цей час зміст освіти батьків зазнав значних змін, пов'язаних із соціально-економічними, політичними, міжнародними трансформаціями в життєдіяльності України. Зміст освіти батьків включає широке коло знань, необхідних для нормального функціонування сім'ї (педагогічні, психологічні, економічні, медичні, правові, соціологічні, знання основ етики, культури та ін.). Ураховуючи також те, що сьогодні церква, релігійні конфесії мають серйозний вплив у суспільстві, зміст психолого-педагогічної підготовки батьків має включати знання основ діяльності церковних конфесій, громад у регіоні.

Аналіз наукової літератури показав, що в Україні постійно вивчається європейський досвід реалізації сімейного виховання і відповідно впроваджуються програми виховання батьків в європейських країнах. Такий підхід чітко простежується в навчальних програмах українських університетів та інститутів, які готують майбутніх учителів. Так, у Херсонському державному університеті при вивченні курсів «Порівняльна педагогіка», «Педагогіка сімейного виховання», «Сучасні технології виховання» розглядаються такі моделі європейських програм навчання батьків, як модель чуттєвої комунікації; модель, заснована на транзакціональному аналізі; адлерівська модель; модель групових консультацій; модель християнського виховання батьків тощо [4, с. 71-72].

Зазначимо, що вітчизняні і зарубіжні дослідження з проблеми, що вивчається, у 60-х рр. ХХ ст. мали багато розбіжностей. На відміну від вітчизняної системи освіти,

яка у той час засновувалась передусім на суспільному вихованні дітей, зарубіжні дослідники зазначеного періоду підкреслювали необхідність збереження унікальності і самодостатності особистості.

Вивчення джерельної бази дослідження дає змогу констатувати, що починаючи з 60-х років ХХ століття зарубіжні педагоги, психологи, соціологи, психотерапевти свої пошуки спрямовують на розроблення програм виховання батьків, програм педагогічної освіти батьків. Особливої популярності набув проект «Home Start», який об'єднував понад 16 регіональних програм на допомогу батькам. В основі проекту – положення про те, що батьки не тільки перші, а й найвпливовіші вихователі дитини.

Сутністю всіх проектів програм була педагогічна освіта батьків, під якою на перших етапах розуміли звичайне засвоєння відомостей, практичних порад про те, як виховувати дітей.

Стверджуємо, що поняття «педагогічна освіта батьків» у міжнародній практиці не існує. Стосовно проблем сім'ї вживається частіше термін *виховання батьків*, який є значно ширшим за змістом. Сутність його полягає в допомозі батькам у виконанні ними виховної функції та стосується всіх сторін сімейного життя.

Поява самого терміна *виховання батьків* припадає на кінець ХІХ століття. З того часу його визначення зазнало чималих змін. Сьогодні «виховання батьків» – це систематично здійснена і теоретично обґрунтована програма, мета якої – передача знань, формування відповідних уявлень і навичок в учасників програми в різних галузях сімейного виховання [3, с. 16].

Отже, у контексті нашого дослідження визначаємо зміст поняття «педагогічна освіта батьків» як процес і результат засвоєння батьками певної сукупності знань з психології, педагогіки, етнопедагогіки, фізіології дитини, педіатрії тощо, а також засвоєння нормативно-правових та економічних основ функціонування сім'ї, вироблення відповідних умінь і навичок з виховання дітей.

Дослідження проблем сім'ї та сімейного виховання показують, що батьки все більше потребують допомоги спеціалістів. Консультації та рекомендації потрібні не тільки батькам дітей групи ризику чи проблемним сім'ям – вони необхідні кожній родині на певному етапі її розвитку в силу її внутрішніх потреб та зростаючих вимог суспільства до родини як соціального інституту [2].

Аналіз змісту поняття «виховання батьків» дозволяє зробити висновок про те, що воно враховує тісний зв'язок розвитку дитини з добробутом, внутрішньою атмосферою та образом життя сім'ї, а не лише з певними методами виховання дітей та формування їх поведінки. У поняття «виховання батьків» входять питання впливу батьків на формування особистості дитини та її розвитку загалом, а також питання ставлення родини до суспільства та культури. У кінцевому рахунку йдеться про право дитини на таких батьків, які здатні забезпечити їй всебічний розвиток та добробут. У такому вигляді виховання батьків складає частину соціальної політики сучасного суспільства (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Зміст і сфера вживання поняття «виховання батьків»

У поняття «виховання батьків» входить:	поняття «виховання батьків» не входить
<ul style="list-style-type: none"> ● Засвоєння знань та вироблення навичок догляду за дітьми, їх виховання ● Набуття знань про нормальний розвиток дитини та відповідних навичок ● Діяльність, що спирається на переконання, що певні знання допоможуть людям стати хорошими батьками і що ці знання можна засвоїти ● Орієнтація на поставлені завдання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Психотерапія для батьків ● Консультація з питань шлюбу та сім'ї чи сімейна терапія ● Допомога батькам в їх звільненні від комплексів власного дитинства ● Критерії сучасних дітей та молоді ● Орієнтація на розгляд проблем взаємостосунків між людьми

Поняття «сімейне виховання» ширше за «виховання батьків», адже воно означає накопичення необхідних знань та вироблення навичок виховного впливу всіма членами сім'ї, а не тільки батьками. Об'єктом сімейного виховання батьків можуть бути діти та молодь.

Виховання батьків варто розглядати окремо від сімейної психотерапії та сімейної консультації з питань сім'ї та шлюбу, які є специфічними формами діяльності, зорієнтованими на особистість і взаємодію між людьми. Виховання батьків – більшою мірою – просвітницька робота, звернення до створення людини Ю. Хямляйнен (1993).

У різних програмах виховання батьків ставляться різні завдання. В одних увагу зосереджено на керівництві поведінкою дитини, в інших – на її інтелектуальному розвитку, у третіх – на розвитку особистості та соціальної компетентності. Загальним для всіх програм виховання батьків є прагнення розширити їх самостійність при розв'язанні певних виховних завдань, а також при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях. Завдання виховання батьків можна класифікувати відповідно до особливостей кожного з періодів розвитку дитини, а також переліку тих проблем, які дитина повинна вирішувати на кожному етапі самостійно.

Необхідність роботи щодо виховання батьків зумовлюється, по-перше, потребою батьків у підтримці, по-друге, потребою самої дитини в освічених батьках, по-третє, існуванням беззаперечного зв'язку між якістю домашнього виховання та соціальними проблемами суспільства. Відповідно до цього необхідність виховання батьків можна обґрунтувати добробутом дитини та сім'ї загалом або ж суспільною значущістю цієї проблеми. Виховання батьків у межах прав родини на самовизначення і на основі дотримання принципу добровільності є природною соціальною функцією.

Отже, проведений аналіз засвідчує, що в наукових працях з питань педагогічної освіти батьків у різні історичні періоди обґрунтовується надзвичайна важливість цієї проблеми як для педагогічної громадськості, так і для кожної конкретної сім'ї.

Провідною ідеєю їх доробку, на нашу думку, є те, що педагогічна освіта завжди необхідна; загальна мета педагогічної освіти – підвищення рівня педагогічної культури батьків. Сімейне виховання завжди динамічне, оскільки неодмінно зазнає впливу тих процесів, які відбуваються в науці, культурі, виробництві, що зумовлює необхідність внесення коректив у педагогічну освіту батьків. Доцільне поєднання різних форм педагогічної освіти батьків забезпечує передусім позитивні результати цього процесу, а також сприяє залученню батьків до роботи навчально-виховних закладів із метою узгодження виховного впливу на дітей та чіткого визначення внеску батьків у розв'язання більшості педагогічних проблем. Окремі форми педагогічної освіти батьків потребують більш детального вивчення. Це може бути здійснено в подальших дослідженнях.

Література:

1. Дубінець І. В. Педагогічна просвіта батьків у вітчизняній педагогічній пресі другої половини ХІХ століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Бердянськ, 2000. – 17 с.
2. Овчаров Р. В. Родительство как психологический феномен: [учебное пособие] / Р. В. Овчаров. – М., 2006. – 495 с.
3. Помощь родителям в воспитании детей : [пер. с англ.] / [под ред. В. Я. Пилиповского]. – М. : Прогресс, 1992. – 256 с.
4. Хамляйнен Ю. Воспитание родителей : Концепции, направления и перспективы / Ю. Хамляйнен ; [пер. с фин]. – М. : Мир, 1993. – 128 с.
5. Щербань П. М. Педагогічна культура та її значення в суспільстві / П. М. Щербань // Рідна школа. – 2004. – № 7-8. – С. 16-18.

Есьман И.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РОДИТЕЛЕЙ
КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАУКИ О СЕМЕЙНОМ ВОСПИТАНИИ

Исходя из анализа психолого-педагогической литературы, в статье рассмотрено сущность понятий «педагогическое образование родителей», «воспитание родителей», «семейное воспитание». Установлено содержание понятия «педагогическое образование родителей»: это процесс и результат усвоения родителями определённой совокупности знаний по психологии, педагогике, этнопедагогике, физиологии ребёнка, педиатрии и т.п., а также усвоение нормативно-правовых и экономических основ функционирования семьи, приобретение соответствующих умений и навыков по воспитанию детей. Установлено, что педагогическое образование всегда необходимо, общая цель педагогического образования - повышение уровня педагогической культуры родителей. Проанализированы содержание и сфера применения термина «воспитание родителей».

Ключевые слова: семья, педагогическое образование родителей, воспитание родителей, семейное воспитание.

Iesman I.V.

PEDAGOGICAL EDUCATION OF PARENTS
AS A COMPONENT OF FAMILY EDUCATION SCIENCE

Proceeding from the analysis of psychological and pedagogical literature the essence of such concepts as pedagogical education of parents, education of parents, family education are being considered in the article. The concept of the term «pedagogical education of parents» is established – it is the process and the outcome of parents' mastering a certain set of knowledge on psychology, pedagogy, ethnological pedagogy, physiology of children, pediatrics etc., as well as adopting the legal and economic foundations of functioning of the family, acquisition of relevant skills for upbringing children. It is stated that pedagogical education is always necessary; general aim of pedagogical education is increasing the level of parental pedagogical culture. The content and area of usage of the term «parents' education» is analyzed. It is proved that family education is a dynamic process because it is influenced by all processes occurring in science, culture and manufacture which causes the necessity to amend parents' pedagogical education. It is stated that parents' education is considered to be separate from family psychotherapy and family consultation which study the person and interactions between people. The author proved that parents' education is the instructive work directed to form and educate a person. Reasonable usage of different forms of parents' pedagogical education provides first of all positive results of this process and involves parents into the work of educational establishments aiming to coordinate educational influence onto children and clear determination of parent's contribution into pedagogical problem solving.

Key words: family, pedagogical education of parents, education of parents, family education.

УДК 37.032

Осадець М.М.*

ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ: АСПЕКТИ
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАРОДНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті визначено місце фізичного виховання у змісті української народної педагогіки. Проаналізовано характерні ознаки української системи фізичного виховання. Автором окреслено головні завдання народної фізичної культури. Розглянуто козацькі забави як найефективніший засіб здійснення фізичного виховання, наведено їх тематику. Розкрито тенденції поширення спадщини фізичного виховання в навчально-виховному процесі сучасних школярів, схарактеризовано вплив засобів народної фізичної культури на розвиток і виховання фізичних і моральних якостей представників сучасного підростаючого покоління.

Ключові слова: українська народна педагогіка, народна фізична культура, навчально-виховний процес, молодь, підростаюче покоління.

* © Осадець М.М.*